

Кармышаков М.А., Махмудов А., Бекалиева М.

ПОДРЯД КЕЛИШИМИНИН ОЛУТТУУ ШАРТТАРЫ

Кармышаков М.А., Махмудов А., Бекалиева М.

СУЩЕСТВЕННЫЕ УСЛОВИЯ ДОГОВОРА ПОДРЯДА

M. Karmyshakov, A. Makhmudov, M. Bekalieva

ESSENTIAL TERMS OF THE CONTRACT

УДК: 34.347

Бул макалада жарандык укуктагы мүлктү өткөрүп берүү милдеттенмелеринен айырмаланып, кызмат көрсөтүү түрүндөгү милдеттенмелер жөнүндө баяндалат. Аталган милдеттенме кызмат көрсөтүү боюнча мамилелерди жөнгө салат. Башка сөз менен айтканда, карызкор бир нерсе берүүгө эмес, бир нерсе кылууга, белгилүү бир ишти аткарууга милдеттенет. Подрядчиктин ишин аткаруу белгилүү бир натыйжага жетишүүгө багытталган, мисалы, буюмду даярдоо, аны оңдоо, анын керектөө касиеттерин жакшыртуу же өзгөртүү же аткаруучудан конкреттүү заттык жана өзүнчө туюнтмасы бар башка натыйжаны алуу. Демек, иштин натыйжасын подрядчы буюртмачыга өткөрүп берүүгө милдеттүү экендиги менен түшүндүрүлөт.

Негизги сөздөр: келишим, тараптар, макулдашуу, буюм, багыт, милдеттенме, мамиле, мүлк, буюртмачы, карызкор.

В этой статье описываются обязательства в форме предоставления услуг, в отличие от обязательств по передаче имущества в гражданском праве. Данное обязательство регулирует отношения по оказанию услуг. Другими словами, должник обязуется что-то делать, выполнять определенную работу, а не отдавать что-либо. Выполнение работы подрядчика направлено на достижение определенного результата, например, изготовление изделия, его ремонт, улучшение или изменение его потребительских свойств или получение другого результата от исполнителя, имеющего конкретное вещество и отдельное выражение. Следовательно, это объясняется тем, что подрядчик обязан передать результат работы заказчику.

Ключевые слова: договор, стороны, соглашение, пункт, направление, обязательство, правоотношение, имущество, заказчик, должник.

This article describes obligations in the form of providing services, as opposed to obligations to transfer property in civil law. This obligation regulates relations for the provision of services. In other words, the debtor undertakes to do something, to do a certain job, and not to give anything. The contractor's work is aimed at achieving a certain result, for example, manufacturing a product, repairing it, improving or changing its consumer properties, or obtaining another result from the contractor having a specific substance and a separate expression. Therefore, this is due to the fact that the contractor is obliged to transfer the result of the work to the customer.

Key words: contract, parties, agreement, clause, direction, obligation, legal relationship, property, customer, debtor.

Жарандык кодекс күчүнө кирген келишим боюнча бир тарап (подрядчы) экинчи тараптын (буюртмачынын) тапшырмасы боюнча белгилүү бир ишти аткарууга жана анын натыйжасын буюртмачыга тапшырууга милдеттенет, ал эми буюртмачы иштин натыйжасын кабыл алууга жана аны төлөөгө милдеттенет.

Демек, жарандык кодекске подряд жөнүндө жалпы жоболорду киргизүү кокусунан эмес. Бул, биринчи кезекте, Коммерциялык жүгүртүүдө келишимдин бир нече түрү колдонулат, алардын өзгөчөлүктөрү ар түрдүү жана аларды так бөлүп кароо мүмкүн эмес, баарынан мурда юридикалык-техникалык мүнөздөгү себептерден улам, алар ар кандай мыйзамдарда жана атайын ченемдик актыларда чагылдырылат. Жарандык мыйзамдарынын жалпы бөлүгүнүн негизинде, подряддык типтеги дээрлик бардык конкреттүү келишимдердин конструкциясын курууга болот.

Подряд келишиминин предметине таянып, бул келишимдин көптөгөн жарандык-укуктук келишимдерге окшоштугу жөнүндө, келишимдин кайсы шарттарына кардардын кызыкчылыгы топтолгонун жараша тыянак чыгарса болот. Адабиятта ар кандай мезгилдерде подряд келишимин ар кандай жарандык-укуктук келишимдер менен салыштыруу жүргүзүлгөн: сатып алуу-сатуу (жеткирүү) келишими, тапшырма келишими, эмгек келишими, кызмат көрсөтүү келишими.

Катары менен сатып алуу-сатууну жакындаткан белги – бул иштин натыйжасын подрядчик кардарга өткөрүп берүүгө милдеттүү. Подряд келишиминде, сатып алуу-сатуу учурундагыдай эле, карызкор буюмду кредитордун менчигине өткөрүп берет, бирок келишим аткарылган иштин натыйжасы катары буюмду тапшырыкчынын менчигине өткөрүп берүүнү караса да, келишим түзүлгөн учурда тектик белгилери менен аныкталган буюмду даярдоого багытталат. Тескерисинче, сатып алуу келишиминин предмети, ушул учурда өзүнчө аныкталышы мүмкүн. Мындан тышкары, подрядчик ар кандай нерсени эмес, анын ишинин натыйжасы болгон нерсени өткөрүп берүүгө милдеттүү. Ошентип, катары менен товардык жүгүртүү гана эмес, материалдык товарларды өндүрүү мамилелери да камтылган.

Келишимдин жана жеткирүүнүн жакындыгы, келишим түзүлгөн учурда, кредиторго берилиши керек болгон нерсе, эреже катары, кампада жок, ал гана жасалышы керек. Бул милдеттенмелердин ортосундагы айырмачылык жеткирүү милдеттенмесинин коомдун товарлардын массалык, типтештирилген түрлөрүнө болгон муктаждыктарын канааттандырууга багытталгандыгында, ал эми подряддык мамилелер кардардын жеке суроо-талаптарын жана талаптарын канааттандырууга багытталган.

Мындан тышкары, подряд келишими боюнча буюм подрядчынын да, буюртмачынын да материалынан, ал эми жеткирүү келишими боюнча - жеткирүүчүнүн (даярдоочунун) материалынан гана даярдалышы мүмкүн. Акыр - аягы, жеткирүү карызкорду шарттуу мөөнөткө гана өткөрүп берүүгө милдеттендирет, ал эми катары менен биринчи кезекте карызкорду аны жасоого милдеттендирет-ишти аткаруу, андан кийин аны өткөрүп берүү.

О.С. Иоффе подряд келишими боюнча мамилелерди жеткирүүдөн жана сатып алуу-сатуудан ажыратат, анткени экинчиси алмашуу чөйрөсүнө кирет. О.С. Иоффенин пикири боюнча, тапшырма, комиссия, сактоо келишимине, ошондой эле ар кандай түрдөгү кызмат көрсөтүүлөрдү аткаруу келишимдерине байланыштуу алмашуу чөйрөсүндөгү башка мамилелер подряд келишиминен айырмаланат, аткарылган иштин, кызматтын натыйжасы материалдык объект тарабынан көрсөтүлбөйт, бирок тапшырыкчынын тапшырмасы боюнча аткаруучу тарабынан жүргүзүлгөн аракетти түзөт.

Е.А. Суханов подряд келишими менен кызмат көрсөтүү келишимдеринин негизги айырмасы болуп, аткарылган иштердин натыйжасы эсептелет. Кызмат көрсөтүү келишимдеринде аткаруучунун иши жана анын натыйжасы эч кандай материалдык мазмунга ээ эмес жана анын инсандыгынан ажыратылбайт, мейли ал мыкты музыканттын концерти, адвокаттын иши же жүк ташуу.

Эмгек келишиминин негизинде кандай келишим жатат - эмгек же подряддык - бул келишимдердин ортосундагы айырмачылыктын маанисин түшүнүү менен гана билүүгө болот. Подряд келишиминде буюртмачыны да, эмгек келишиминде иш берүүчүнү да кандайдыр бир адистин ишине болгон муктаждык келишим түзүүгө мажбурлайт, бирок бул муктаждыкты канааттандыруунун ыкмасы, формасы ар башка. Ошентип, подряд келишими боюнча буюртмачынын кызыкчылыгын канааттандыруу подрядчынын ишинин натыйжасы менен камсыз кылынат, эмгек келишими боюнча ишкердин кызыкчылыгы кызматкердин адистиги, квалификациясы жана кызматы менен мүнөздөлгөн белгилүү бир эмгек функциясын аткаруусунда болот.

Башка сөз менен айтканда, эмгек мамилелерин жөнгө салууда негизги басым эмгек процессин регламенттөөгө, ал эми нарядда ал эмгек натыйжасына жетишүүнү жана тапшырыкчыга берүүнү регламенттөөгө өтөт. Туунду кызматкердин ички эмгек тартибинин эрежелерине баш ийүүсүнүн же иш берүүчү тарабынан анын ишин башка тартипке салуунун белгиси болуп саналат. Подрядчы, ошондой эле өз алдынча чарба жүргүзүүчү субъект катары заказды аткаруу жана натыйжага жетишүү ыкмасын аныктоодо буюртмачыга көз каранды эмес.

Мындан тышкары, подрядчы ишти өз материалдарынан, өз күчү жана каражаттары менен, б.а. өзүнүн күчү менен аткаргандыгы, анын натыйжасы кокустан жок болуп же зыянга учураганда, б. а. өз тобокелдиги үчүн аткарган иши үчүн сый акы албай калуу коркунучу бар экендиги менен мүнөздөлөт. Ал эми эмгек келишими боюнча кызматкерге ал аткарган иш эч кандай оң натыйжага алып келбесе дагы сый акы төлөнүүгө тийиш, анткени минималдуу өлчөмдө болсо да, ишти аткаруу процесси өзү тийиш. Акырында, эмгек келишими боюнча кызматкер чыгарган бардык нерселер анын жумуш берүүчүсүнө таандык.

Ошентип, подряд келишиминде белгиленген милдеттенменин конституциялык белгилери:

1. Подрядчы буюртмачынын тигил же бул жеке суроо-талаптарын жана талаптарын канааттандыруу максатында буюртмачынын тапшырмасы боюнча ишти аткарат.

2. Подрядчы белгилүү бир ишти аткарууга милдеттенет, анын натыйжасында жаңы нерсени түзүү же болбосо калыбына келтирүү жакшыртуу, мурунтан бар болгон нерсени өзгөртүү болуп саналат.

3. Подряд келишими боюнча түзүлгөн буюм буюртмачы аткарган ишти кабыл алганга чейин подрядчыга менчик укугунда таандык болот.

4. Подрядчы келишимде шартталган натыйжага жетүү каражаттарын жана ыкмаларын тандоодо өз алдынча болот.

5. Подрядчы өз тобокелдиги үчүн ишти аткарууга милдеттенет, б.а. ал ишти өзүнүн багуусу менен аткарат жана ишти аткаруунун жүрүшүндө ал келишимде белгиленген натыйжага жеткен учурда гана сый акы ала алат.

6. Подрядчы мыйзамда же келишимде белгиленгенден башка учурларда, адатта, буюртмачыга бардык ишти аткаруу жана өткөрүп берүү боюнча пайда болгон ишти акы төлөө үчүн аткарат.

Акыркы белгиси товардык-акчалай мүлк мамилелеринин жарандык укук менен жөнгө салынуучу мүнөзү менен алдын-ала аныкталган. Эгерде иш акысыз аткарылса, тараптардын өз ара мамилелерин укуктук жөнгө салуу даярдалган буюмдун юридикалык тагдырын аныктоо менен гана чектелет. Акысыз иштин жыйынтыгы кимге таандык деген маселени чечүү бул буюм кимдин материалынан жасалгандыгына жараша болот.

Каралып жаткан кырдаалда буюмду даярдоочу менен материалдын ээсинин ортосунда келишимдик-укуктук мамилелер пайда болбойт. Ошол эле учурда, бул учурда мүлктүк милдеттен (аткарылган жумуш үчүн акы төлөө милдетинен) бошотуу орун алгандыктан, көрсөтүлгөн мамилелер белек берүү ченемдерине ылайык келет.

Белгиленген белгилер подряд келишиминин мүнөздөмөсүн консенсуалдык, кайтарымдуу жана өз ара деп аныктайт.

Башка консенсуалдык келишимдерден айырмаланып, талап кылынган натыйжага жетүү үчүн ишти аткарууга белгилүү убакытты сарпташ керек болгондуктан, келишим түзүлгөн учурда катары менен түздөн-түз аткарылышы мүмкүн эмес.

Подряддык мамилелерди айрым түрлөргө жана түрчөлөргө айырмалоо подрядчик аткарган иштин мүнөзүнө жана анын натыйжасына жараша болот. Ошентип, подрядчынын ишинин натыйжасына жараша подряддык мамилелерди жаңы буюмдарды даярдоого багытталган милдеттенмелерге жана колдо болгон буюмдардын керектөө касиеттерин калыбына келтирүүгө, өзгөртүүгө же жакшыртууга багытталган милдеттенмелерге айырмалоого болот. Ушуга байланыштуу буюмдарды түзүүгө багытталган келишимдерди подряд келишимдери деп атоо, ал эми буюмдардын керектөө касиеттерин өзгөртүүгө багытталган келишимдерди - иштерди аткаруу келишимдери деп атоо максатка ылайыктуу.

Укуктук жөнгө салуу үчүн абдан маанилүү мыйзамдарда салыштырмалуу өз алдынча билдирүү алган подряд келишиминин мындай түрлөрү болуп саналат. КР Жарандык кодексинин 2-беренесинин 623-пунктунда мамлекеттик муктаждыктар үчүн долбоордук жана иликтөө иштерин, подряддык иштерди аткаруу үчүн тиричилик подрядынын, курулуш подрядынын, подряддык келишимдин айрым түрлөрү аталган. Подряд келишиминин көрсөтүлгөн сортторун бөлүп көрсөтүү аларга подряд жөнүндө жалпы жоболорду колдонуунун өзгөчөлүктөрү менен байланыштуу. Алар подряд келишиминин айрым түрлөрү жөнүндө Жарандык кодексин эрежелеринде подряд жөнүндө жалпы жоболордо камтылгандан башка эрежелер каралбаган учурда гана колдонулат.

Мындан тышкары, керектөө максатында жарандар тарабынан түзүлгөн келишимдер жана мамлекеттик муктаждыктар үчүн иштерди аткарууга подряд келишимдери атайын укуктук режимге баш ийет. Подряддын көрсөтүлгөн сортторуна, Жарандык кодексте каралган подряд келишимдери жөнүндө жалпы ченемдерден тышкары, керектөөчүлөрдүн укуктарын коргоо жана мамлекеттик муктаждыктар үчүн товарларды берүү жана иштерди аткаруу жөнүндө мыйзамдар колдонулат.

Подряд келишими боюнча заказчы катары иш алып баруу менен, жарандар жана юридикалык жактар, эреже катары, өз суроо-талаптарын жана муктаждыктарын канааттандыруу үчүн зарыл болгон иштерди гана аткарууга буйрук берет. Бирок, белгиленген экономикалык практика бир катар учурларда кардардын функцияларын аткаруу кыйла оор экендигин көрсөтүп турат.

Ошондуктан, жарандар менен келишим боюнча уюмдар тарабынан имараттарды, курулмаларды куруу же үчүнчү жактар үчүн башка иштерди аткаруу

боюнча буюртмачынын функцияларын аткарууну өзүнө алган кесипкөй заказчылардын иши максатка ылайыктуу. үчүнчү жак үчүн буюртмачынын функцияларын жүзөгө ашыруу ишкердик иштин түрү болуп саналат, ал мыйзамдарда белгиленген талаптарга ылайык, атап айтканда зарыл уруксаттарды (лицензияларды) алуу менен жүзөгө ашырылышы керек.

Жарандар толук аракетке жөндөмдүү болгондо гана, анын ичинде эмансипациянын натыйжасында да иштерди аткарууну өзүнө алууга укуктуу. Эмгек мамилелеринен айырмаланып, жарандык мыйзамдарда жарым-жартылай жөндөмдүү адам тарабынан подряддык иштерди жүргүзүү мүмкүнчүлүгү каралган эмес. Мындан тышкары, эгерде жарандын иши бир жолку эмес, туруктуу мүнөздө болсо, анда ал жеке эмгек ишмердигин жүргүзүү укугуна патентке (лицензияга) ээ болууга тийиш.

Подрядчынын функцияларын юридикалык жак тарабынан жүзөгө ашыруу ошол юридикалык жакка кандай укуктук жөндөмдүүлүк берилгенине жараша болот - жалпы же атайын. Эгерде юридикалык жак жалпы укуктук жөндөмгө ээ болсо, анда ал негизинен ар кандай чарбалык иш менен алектениши мүмкүн, ошону менен подрядчик катары да иштей алат.

Бирок, аталган иш-аракеттердин көптөгөн түрлөрү менен алектенүү үчүн (мисалы, долбоорлоо жана изилдөө иштери жаатында) лицензия алуу зарыл экендигин унутпаш керек. Эгерде юридикалык жак атайын укукка гана ээ болсо, анда ал подрядчынын функцияларын анын уставында же ага тиешелүү жободо каралган иш-аракеттерге ылайык аткара алат, бул биз коммерциялык эмес уюмдар менен иш алып барганда эске алуу өзгөчө маанилүү.

Подрядчы иштерди аткарууда башка адамдарды иштин бир бөлүгүн аткарууну аларга кайра багыттоо менен тартууга укуктуу. Юридикалык жактар иштерди аткарууга адистештирилген подряддык организацияларды, өзгөчө иштин атайын лицензиялоону талап кылган чөйрөлөрүндө, мисалы, долбоорлоо иштерин аткаруу, байланыш каражаттарын, инженердик курулмаларды салуу ж.б. кеңири тартат.

Башкы подряд принциби боюнча келишимдик байланыштарды түзүүдө подрядчынын иштерди аткарууга субподрядчиктерди тартуу укугу мыйзамда же келишимде атайын бекемдөөнү талап кылбайт. Башкы подрядчик субподрядчиктерди тартуу үчүн кардардын макулдугу талап кылынбайт, анткени бардык жумуштарды аткаруу коркунучу башкы подрядчикке жүктөлөт. Субподрядчиктин катышуусуна подрядчынын келишимде каралган ишти жеке өзү аткаруу милдети Мыйзамдан же келишимден келип чыккан учурда гана жол берилбейт.

Башкы подрядда бардык ишти, анын ичинде субподрядчиктер аткарган ишти аткаруу үчүн буюртмачынын алдында башкы подрядчик жооп берет. Бу-

юртмачы менен субподрядчынын ортосунда түздөн-түз укуктук байланыштар белгиленбейт, анткени субподрядчиктер менен өз ара мамилелерде башкы подрядчы буюртмачынын функцияларын аткарат.

Бирок башкы подрядчы тарабынан түзүлгөн келишимдерде буюртмачы менен, ошондой эле субподрядчиктер менен түздөн-түз субподрядчикке жана субподрядчик тарабынан буюртмачыга кандайдыр бир талаптарды коюу мүмкүнчүлүгү каралышы мүмкүн.

Мындай түздөн-түз байланыштын зарылдыгы татаал жумуштарды аткарууда, ири объектилерди курууда пайда болушу мүмкүн, аларды курууга бир нече ар кандай курулуш жана монтаждоо уюмдары катышат. Мисалы, субподрядчикке башкы подрядчик ээ болбогон курулуп жаткан объект боюнча ченемдик-техникалык же долбоордук документтер керек болушу мүмкүн. Бул учурда, субподрядчик кардар менен түз байланышта болушу мүмкүн.

Башка жобо, эгерде кардар дагы бир подрядчик менен түз келишим түзүүнү кааласа пайда болот. Мисалы, турак үйдү курууга жана жасалгалоого подряд келишими түзүлгөн, бирок инженердик курулмаларды (газ жана суу түтүктөрүн, электр тармактарын) кошуу жана орнотуу боюнча иштерди аткаруу буюртмачы аны менен түздөн - түз келишим түзүп, адистештирилген уюмга тапшырма берүүнү каалайт.

Подрядчы тараптан адамдардын көптүгү жөнүндө эреже башкы подрядда милдеттерди жана жоопкерчиликтерди башкача бөлүштүрүүнү камтыгандыктан, ошол эле учурда бул эрежелерди колдонуу же аларды айкалыштыруу мүмкүн эмес. Атаандаштык

эрежелерин алдын алуу үчүн жалпы эреже жалпы келишим принцип болуп саналат деп негизделиши керек. Ошентип, эгерде заказчы бардык ишти аткарууга подрядчы менен келишим түзсө, анда буюртмачы башкы подрядчынын укуктарын сактоо менен гана башка подрядчыларды тарта алат.

Подряд келишиминин мазмуну-анын катышуучуларынын келечектеги укуктары жана милдеттери аныкталган шарттардын жыйындысы. Подрядчынын негизги милдети - келишимде көрсөтүлгөн иштерди аткаруу жана алардын натыйжасын буюртмачыга тапшыруу. Белгилей кетүүчү нерсе, көп учурда иштин аткаруу технологиясы, аларды өндүрүү убактысы, колдонулган материалдар жана келишимдин предметине кайрылган талаптарды мүнөздөөчү башка шарттар олуттуу мааниге ээ. Келишимдин предметине тиешелүү ушул талаптардын бардыгы тараптар өз-ара макулдашуусу керек.

Литература:

1. Гражданское право. Т.2. Под ред. А.П. Сергеева., Ю.К. Толстого. - М., 2000. - С. 308.
2. Алипова Л.А. Традиции и современные подходы к договору подряда // Гражданское право. - 2007. - N 2.
3. Бербеков А.Х. Проблемы определения качества результата работ по договору строительного подряда // Нотариус. 2007. - N 4;
4. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Кн. 3: Договоры о выполнении работ и оказании услуг. - М.: Статут, 2002. - С. 136.
5. Витрянский В.В. Договор строительного подряда и иные договоры в сфере строительства. // Хозяйство и право. 2005. №7.